

Sledilo je spoznanje, da je bilo demoniziranje smešnega bolj skrb krščanstva, medtem ko so v lokalnih politeizmih smešni liki veliko pogostejši. Sveto in smešno sta se tako, po avtorjevih besedah, »pri dreganju v izvore religije pokazala kot dve plati istega kovanca. Kot zrcalna izgnanca iz vsakdanjika dela, razploda in tešenja osnovnih potreb, ki smo ju šele pozneje razžagali na dvoje, da bi novim monoteističnim veram omogočili uglednejši imidž in čezmejni razmah.« O tem je Lunaček že leta 2011 pisal v knjigi *Vrnitev ciklizma in popularne kulture*.

»Sveto in smešno ..., dve besedi, ki ju nismo ravno vajeni slišati skupaj, ne?« Lunaček čisto na začetku vpraša bralca, ko ga povabi med lokalne bajke z množico primerov in oblik sleparstva, ki namigujejo, da je pred pohodom mednarodnih monoteizmov mitologija smešna slavlja in njihove like redno uvrščala v svoje panteone, celo ob bok glavnim božanstvom. »Smešno,« nadaljuje, »za nas tiči v blatu sveta, kjer

se da vse pretipati ..., medtem ko naj bi sveto lebdelo nekje v višavah onkraj dosega. Če pa že kdaj prideta v stik, je njuno srečanje pogosto grozno konfliktno, včasih celo krvavo,« pri čemer z risbo spomni na tragične posledice objave karikature Mohameda v francoskem satiričnem tedniku *Charlie Hebdo*.

S stripovskim esejem *Sveto in smešno*, napisanem v pogovornem jeziku in upodobljenem v treh barvah – rdeči, rumeni in modri, ki imajo svoje pomene – se avtor vrača k svojim filozofskim koreninam. Z malo stavki in s kupom smešnih sličic razlaga le najbolj zanimive reči, ki jih je izvedel o svetih dvojčkih. Najprej, kot pravi, preleti poante najvplivnejših teorij smešnega, potem par poglavij posveti smešnim bogovom in režečim se obredom po vsem svetu ter pokaže, kaj se je z enim in drugim zgodilo ob vzponu krščanstva. V zaključku se vpraša, zakaj danes lahko o tem sploh govorimo, kaj se je po stoletjih spora spremeni-

lo, da lahko načenjamo temo intimne med smešnim in posvečenim. Se tudi povsem resno pogovarjamo o smehu ter njegovih različnih oblikah in pomenih. »Humor,« pravi Izar Lunaček, »nas tudi v resničnih nevarnostih lahko dvigne na varno razgledno točko, s katere se vse poprejšnje tegobe zazdijo drobne in nepomembne. A smeh poleg distance večja tudi bližino. Če z njim preganjamo pošastnost prednika, se obenem z bogom tudi bratimo.«

Na koncu Lunaček poseže še v današnji politični marketing nagovarjanja tistih volivcev, ki si želijo voditelje s tršo roko: »A v večini primerov fašejo le kralje karnevala,« ugotavlja, »sleparje, ki s pozicije moči trosijo obscenosti in mahajo z bojno sekiro tudi če to ni v njihovi pristojnosti. Pač po sledi trenda smešnega politika, ki je sam svoj dvorni norec ... A se pri tem pozablja, da je dvojni obraz klovnovskega kralja fasada za neko precej bolj preračunljivo in koristoljubno zver.«

DAN PODJED: Antropologija med štirimi stenami. Spoznavanje družbe in sebe med pandemijo.

Založba ZRC, Ljubljana 2020, 152 str.

Leta 2020 je življenje prežemala predvsem epidemija novega koronavirusa, ki se je po svetu razširil skoraj v času enega mežika. Epidemija je prerasla v pandemijo in pokazala svojo agresivnost tudi ob hitrem jemanju življenja. Sprejeti zaščitni ukrepi in uvedene karantene so močno spremenile naš dnevni ritem, gibanje in navade. Zato ne preseneča, da je ravno o pandemiji in spremljajočih življenjskih spremembah izšlo precej knjig, ki so aktualno pandemijo obravnavale z različnih vidikov; samo v Sloveniji s filozofskega (Renata Salecl in Tomaž Grušovnik),

z novinarsko-reportažnega (Janko Petrovec), pravnega (Andraž Teršej), literariziranega (Tadej Golob) – in navsezadnje z antropološkega. Knjiga *Antropologija med štirimi stenami* Dana Podjeda predstavlja antropološko (samo)opazovanje med pandemijo.

Knjiga ni nastala tako, kot smo vajeni: avtor ni nameraval napisati knjige ali zbirke sestavkov, temveč je začel kratke sestavke pisati za objavo na svojem Facebooku. Pisanje (tako v slovenskem kot angleškem jeziku) smo lahko spremljali vse dni med 5. in 36. dnevom pomladne karantene,

* Saša Babič, dr. literarnih ved, znanstvena sodelavka in docentka, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje; sasa.babic@zrc-sazu.si.

vsak zapis je imel svoj naslov. Sestavki so bili različno dolgi, vedno pa so opisovali dan ali aktivnost oz. so se posvečali določeni temi. Tako je avtor v zapisih obravnaval svoja opažanja nakupovalnih navad (pojav prekomernega nakupovanja toaletnega papirja, gibanje po trgovini), kuhanja, igranja družabnih iger, medsebojnih razmerij (tako v družini kot na ulici), sprememb osebnih ritualov, odnosa do zasebnosti, higienskih ukrepov (npr. razkuževanje embalaže, umivanje rok itd.), pojava redkih divjih živali v mestu (smrdokavre) itd. – ter se ponovno spraševal o samem sebi in okolici.

Kot navaja avtor, naj bi bilo pisanje sprva namenjeno »lastni terapiji« in obveščanju kolegov iz tujine, kako se pri nas uvajajo in na nas vplivajo posamezni vladni oz. družbeni ukrepi. Ko se je avtor zasitil tega tako rekoč dnevniškega zapisovanja, je po 31 dneh pisanje končal; zaključni sestavek je naslovil Konec vojne. Naslov je pomenljiv z več vidikov: predvsem zato, ker je diskurz politikov, pa tudi splošne javnosti, med obveščanjem o pandemiji redno vseboval konceptualno metaforo vojne (bolezen = vojna), ki jo je avtor očitno prevzel. Metafora se pokaže kot smiselna, ko avtor pozove, da »namesto, da razumemo pandemijo predvsem kot vojno in krizo, jo je bolje razumeti kot normalen pojav, ki je za nekaj časa prekinil navidezno ravnotežje v svetu in družbi«. V pandemiji se dogajajo procesi, ki »jih je vredno pogledati od blizu in zapisati«. Pripis »konec prve sezone« ob koncu pisanja kaže na antropološki eros, ko zaradi odklonov v družbi (takšni in drugačni) ta sama sebi postane eksoitična in zato spet vredna podrobnega vpogleda. V prejšnji »normalnosti«,

na primer, (ne)pranje rok ni bilo nikoli tako zanimivo kot med pandemijo (pa čeprav bi tudi takrat te navade razkrile marsikateri vzrok okužbe). Avtorjev pripis, da končuje prvo sezono pisanja, je vsekakor vzbudilo pričakovanje tako drugega vala epidemije (o katerem se je govorilo že med prvim valom) kot tudi ponovnega pisanja – po možnosti primerjalno. Do pisanja, žal, ni prišlo, in tako je umanjkal vpogled v spremembe avtorjevih opazk in izstopajočih tem.

Pod avtorjeve objave na Facebooku so bralci pisali komentarje, zato knjigo lahko beremo tudi kot dialog med antropologom in bralci-komentatorji. Čeprav je bila večina komentatorjev antropologovih znancev, pa njihovi zapisi kažejo na pretočnost misli, ki potujejo v obe smeri in tvorijo dialog. Žal v knjigi umanjajo podatki o avtorjih komentarjev – pa čeprav so ti anonimizirani; sledljivost komentarjev in komentatorjev bi omogočila lažjo interpretacijo komentarjev in toka misli. Nazorno namreč pokažejo, da so nekateri bralci (verjetno predvsem tisti, ki avtorja ne poznajo osebno) objave brali dobesedno, brez odmika zaradi predpostavke, da avtor ponekod verjetno pretirava. Ob pozornem branju namreč postane očitno, da je avtor med objavljanjem na spletu preizkušal meje: preverjal je, kje se začnejo mejne (mogoče celo bizarne) točke naših sprememb obnašanja, iskal je mejo, ko še lahko govorimo o smiselnosti in sprejemljivosti novih (vsiljenih) navad. To je še zlasti očitno v prispevku Junakova pot v trgovino, ko avtor v komentarju (nedvoumno) zapiše: »Pa saj sem razmeroma sproščen, malo se celo za(je)bavam. Upam, da je iz zapisov to še razvidno. Če bom šel čez me-

jo normalnega, javite!« Ta prispevek je dregnil največ bralcev in dobil največ komentarjev: tako dobrohotnih nasvetov (s predpostavko, da je avtorjeva realnost natanko takšna, kot jo opisuje) kot tudi šaljivih pripomb. Morda prav zaradi vzporejanja junaštva in sočasne medijske krilatice, da smo v teh časih junaki prav tedaj, ko ostanemo doma. Ob koncu knjige nas čaka spremna beseda Vesne Milek z naslovom Nastanek novega človeka. V njej se sprašuje, kakšen bo »novi človek«, piše o svojih ugotovitvah, da se je Dan Podjed v digitalnem času z antropološkim samoopisovanjem dal vsem na razpolago, in reflektira svoje lastno doživljanje karantene. Spremna beseda sicer ne doda prav dosti h knjigi, je pa dobrodošla zaradi poudarjene povezave z avtorjevo knjigo *Videni* (2019) – pa čeprav mestoma argumenti o povezavi spodletijo.

Marsikdo zaradi naslova knjige pričakuje temeljno antropološko delo, polno znanstvenih analiz in referenc. Vendar je knjiga Dana Podjeda poljudno delo, dnevniški zapis oz. oris, kako (lahko) poteka antropološko samoopazovanje; besedilo kljub temu vključuje marsikatero referenco iz beletristike ali strokovne antropološke in folkloristične literature oz. objavljenih znanstvenih razprav. Te reference so dobrodošla podkrepitev vsebine in bralce seznanjajo z antropološkimi deli ter jih vzpodbujajo k branju.

Knjiga *Antropologija med štirimi stenami* je predvsem sproščujoče dnevno vinjetno branje. Lahko pa je odskočna deska tako za bralčevo samorefleksijo kot tudi strokovni premislek novih, drugačnih etnografskih in antropoloških metod.